

در سایه سار همایش / ۳

شیعیان عراق پس از ۲۰۰۳ م
جایگاه شیعیان در ساختار سیاسی جدید عراق
(پس از ۲۰۰۳ میلادی)

دکتر محمد ترابی
دکتر علی شیرخانی
سید روح الله حسینی کوهساری

نشر مجمع ذخائر اسلامی ۱۳۹۳
با همکاری مؤسسه تاریخ علم و فرهنگ
به مناسبت اولین همایش بین المللی میراث مشترک ایران و عراق

کلیه حقوق این اثر تحت قانون کپی رایت بوده و ترجمه یا چاپ تمام یا بخشی از مطالب آن و نیز درج تمام یا بخشی از آنها در ضمن بانکهای اطلاعاتی و تهیه برنامه های رایانه ای یا استفاده مطالب و تصاویر در اینترنت و دیگر ابزار و ادوات، به هر نحوی، بدون اجازه قبلی ناشر به صورت کتبی، ممنوع می باشد.

MAJMA AL-DAKAAIR AL-ISLAMYYAH, 2015

All rights reserved No part of this book may be reproduced or translated in any form by print internet photo print microfilm CDs or any other means without written permission from the publisher

در سازه ساز همایش ۲۱

مجمع ذخائر اسلامی - قم، ایران
باهمکاری مؤسسه تاریخ علم و فرهنگ

شیعیان عراق پس از ۲۰۰۳ م

جایگاه شیعیان در ساختار سیاسی جدید عراق (پس از ۲۰۰۳ میلادی)

دکتر محمد ترابی

دکتر علی شیرخانی

سید روح الله حسینی کوهساری

صفحه آرا: روح الله فرهنگ

چاپ: ظهور / صحافی: نفیس

نشر: مجمع ذخائر اسلامی - قم

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۳ ش (۲۰۱۵ م)

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۸۸-۷۵۹-۳

ارتباط با ناشر

قم: خیابان طالقانی (آذر) - کوی ۲۳ - پلاک ۱ - مجمع ذخائر اسلامی

تلفن: ۰۹۱۲ ۷۷۱۳ ۷۷۱۳ ۷۷۱۳ + ۹۸ ۲۵۳ ۷۷۰ ۱۱۱۹ + ۹۸ ۲۵۳ ۷۷۰ ۸۳۳۵ + ۹۱۲ ۲۵۲ ۴۳۳۵

نشانی پایگاههای اینترنتی:

www.zakhair.net

www.mzi.ir

info@zakhair.net

info@mzi.ir

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان / ۲۲ دلار

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۷	چکیده
۱۹	فصل اول: مقدمه
۲۱	مقدمه:
۲۵	طرح تحقیق
۲۵	۱- بیان مسئله:
۲۶	۲- سؤالات تحقیق:
۲۶	- سؤال اصلی
۲۶	- سؤالات فرعی
۲۷	۳- ادبیات موضوع:
۲۹	۴- فرضیه:
۲۹	۵- اهداف تحقیق:
۲۹	۶- فواید تحقیق
۲۹	۷- روش تحقیق:
۲۹	۸- مفاهیم تحقیق:
۳۳	۹- حدود و نقطه تمرکز تحقیق:
۳۳	۱۰- روش گردآوری، تجزیه و تحلیل اطلاعات:
۳۴	۱۱- ساماندهی تحقیق:

فصل دوم: گروه‌بندی و طیف‌بندی‌های مختلف سیاسی با تأکید بر

شیعیان عراق قبل از سقوط صدام

۳۸	۱-۲- مروری بر پیشینه تاریخی عراق و بررسی جایگاه شیعیان
۳۸	۱-۱-۲- امپراتوری عثمانی و شیعیان عراق (۱۹۱۴-۱۵۳۳)
۳۹	۲-۱-۲- انگلستان، شیعیان (۱۹۲۱-۱۹۱۴)
۴۱	۳-۱-۲- پادشاهی عراق و شیعیان (۱۹۵۸-۱۹۲۱)

۴۲	۲-۱-۴- رژیم‌های انقلابی و شیعیان (۱۹۵۸-۲۰۰۳).....
۴۲	۱- جایگاه سیاسی.....
۴۴	۲- جایگاه اقتصادی- اجتماعی.....
۴۷	۳- جایگاه شیعیان در عراق دوره صدام:.....
۴۹	۲-۲- سنی.....
۵۲	۲-۲-۱- حزب بعث.....
۵۲	۲-۲-۲- حزب بعث و مبانی فکری آن.....
۵۴	۲-۳-۱- استقرار ثبات تحمیلی: استقرار رژیم دیکتاتور بعث در عراق.....
۵۶	۲-۲-۴- مرام‌نامه حزب بعث.....
۵۷	۲-۲-۵- حزب بعث و دین.....
۶۲	۲-۳- جریان‌های سیاسی شیعیان در دوران حکومت بعثی.....
۶۵	فصل سوم:.....

گروه‌بندی و طیف‌بندی‌های مختلف سیاسی با تأکید بر شیعیان عراق

۶۵	بعد از سقوط صدام.....
۶۷	چارچوب مفهومی و شکاف‌های اجتماعی عراق.....
۷۲	جریان شناسی سیاسی احزاب عراق.....
۷۲	الف) جریان شناسی سیاسی شیعیان.....
۷۴	۱- جریان‌های اسلام‌گرای سیاسی شیعه:.....
۷۵	۱-۱- جماعه العلماء.....
۷۷	۱-۲- حزب الدعوه.....
۷۷	تاریخچه:.....
۷۹	مبانی فکری حزب الدعوه.....
۸۲	ساختار و ایدئولوژی حزب:.....
۸۴	انشعابات در حزب الدعوه:.....
۸۷	۱-۳- مجلس‌اعلای اسلامی عراق.....
۸۷	تاریخچه.....

فهرست مطالب + ۱۱

۸۸	 دوران زمانی حزب
۸۹	 ساختار مجلس اعلا
۹۳	 ۱-۴- سازمان عمل (بیکار) اسلامی
۹۳	 تاریخچه
۹۴	 انشعاب در حزب
۹۵	 ۱-۵- جریان صدر (رادیکال):
۹۵	 تاریخچه
۹۸	 ویژگی‌های جریان صدر
۹۹	 ۲- جریان‌های فقه‌پرهیزی و کمتر سیاسی (حوزوی) شیعه
۹۹	 ۲-۱- جریان آیت‌الله العظمی سید ابوالقاسم خویی
۱۰۱	 ۲-۲- آیت‌الله سید علی حسینی سیستانی
۱۰۵	 ۲-۳- آیت‌الله صدر
۱۰۶	 ۲-۴- آیت‌الله سید کاظم خایری
۱۰۷	 ۳- جریان شیعیان سکولار:
۱۰۸	 ۳-۱- حزب وفاق وطنی:
۱۰۹	 ۳-۲- کنگره ملی عراق (المؤتمر الوطنی العراقی)
۱۱۱	 ب) اهل سنت عرب
۱۱۳	 ۱- جریان معتدل و سکولار:
۱۱۳	 ۲- جریان سلفی تکفیری:
۱۱۵	 ۳- جریان ملی‌گرایان سکولار:
۱۱۷	 ۴- جریان سنتی:
۱۱۸	 ج) کردها
۱۱۸	 تاریخچه:
۱۲۶	 ۱- جریان‌های سنتی- قومی کردی
۱۲۶	 ۱-۱- پارت دمکرات کردستان:
۱۲۶	 ۲- نیروهای چپ‌گرای سوسیالیست کردی
۱۲۶	 ۲-۱- اتحادیه میهنی کردستان:
۱۲۷	 ۳- نیروی اسلام‌گرای کرد

- ۱-۳- جماعت اسلامی کردستان ۱۲۷
- ۲-۳- اتحادیه اسلامی کردستان به رهبری «صلاح الدین محمد بهالدین» ۱۲۸
- ۳-۳- حرکت تغییر: ۱۲۹
- ۴-۳- حزب الله انقلاب کرد: ۱۲۹
- تحلیلی از استراتژی و امکانات شیعیان در کنار خواسته‌های دیگر جریان‌ها و گروه‌ها ۱۲۹
- کرد های عراق: استراتژی و امکانات ۱۳۰
- اهل سنت عراق؛ استراتژی و امکانات ۱۳۲
- شیعیان عراق؛ استراتژی و امکانات ۱۳۴
- فصل چهارم: ۱۳۷**

نقش گروه‌ها و جریان‌های مختلف سیاسی در تدوین قانون اساسی

- عراق با تأکید بر شیعیان بعد از سقوط صدام ۱۳۷**
- ۱-۴- تاریخچه قانون اساسی عراق: ۱۳۹
- ۲-۴- فرایند شکل‌گیری تدوین قانون اساسی موقت عراق پس از سقوط صدام: ۱۴۱
- ۱-۲-۴- اختلاف‌ها و جبهه‌گیری‌ها ۱۴۱
- ۳-۴- قانون اساسی نوین عراق: ۱۴۳
- ۴-۴- ویژگی‌های قانون اساسی ۱۴۸
- ۵-۴- نقش و جایگاه عرب‌های سنی و قانون اساسی نوین ۱۴۸
- ۶-۴- نقش و جایگاه جایگاه اکراد در قانون اساسی: ۱۵۱
- ۱-۶-۴- امتیازات: ۱۵۱
- ۲-۶-۴- دلایل امتیازات کردی: ۱۵۲
- ۷-۴- نقش و جایگاه شیعیان در قانون اساسی نوین ۱۵۴
- ۸-۴- مرجعیت شیعه و قانون اساسی ۱۵۷
- جمع بندی: ۱۶۰
- فصل پنجم: ۱۶۳**

نقش و جایگاه شیعیان در ساختار سیاسی جدید عراق ۱۶۳

- ۱-۵- مؤلفه‌های قدرت شیعیان ۱۶۶
- ۱-۵-۱- جمعیت ۱۶۶
- ۱-۵-۲- به هم پیوستگی جغرافیایی شیعیان در عراق ۱۶۷
- ۱-۵-۳- مرجعیت شیعه (با تأکید بر نقش آیت‌الله سیستانی) ۱۶۷
- ۱-۵-۳-۱- تعامل آیت‌الله سیستانی و ساختار سیاسی - اجتماعی عراق امروز ۱۶۹
- الف) آیت‌الله سیستانی: دین و دولت ۱۶۹
- ب) آیت‌الله سیستانی و اشغالگران ۱۷۰
- ج) آیت‌الله سیستانی و وحدت ۱۷۱
- د) تأکید بر پیشرفت روند سیاسی از طریق شیوه‌های دموکراتیک ۱۷۲
- ه) مرجعیت شیعه در عراق کنونی ۱۷۲
- و) هم‌پیمانی شیعه و آیت‌الله سیستانی ۱۷۵
- ۱-۵-۲- چالش‌های شیعیان ۱۷۶
- ۱-۵-۲-۱- تقابل درون گروهی ۱۷۷
- ۱- حزب الدعوه ۱۷۸
- ۲- مجلس اعلا اسلامی عراق ۱۸۰
- ۳- جریان صدر ۱۸۳
- ۴- کنگره ملی ۱۸۷
- ۱-۵-۲-۲- ارتباط برون گروهی شیعیان با گروه‌های دیگر (اهل سنت و کردها) ۱۹۱
- ۱-۵-۲-۲-۱- تقابل و تعامل شیعیان با اهل سنت و کردها ۱۹۱
- ۱-۵-۲-۲-۲- تقابل و تعامل شیعیان با کردها ۱۹۳
- ۱-۵-۳- توزیع قدرت در سه دوره انتخابات پارلمانی ۱۹۶
- ۱-۳-۱- سال ۲۰۰۵ میلادی ۱۹۶
- ۱-۳-۱-۱- انتخابات دولت انتقالی و همه‌پرسی در عراق نوین ۱۹۶
- الف) ائتلاف عراق یکپارچه (شیعیان): ۱۹۸
- ب) ائتلاف کردها: ۱۹۸
- ج) ائتلاف اهل سنت عراق: ۱۹۸

- ۲۰۱..... ۵-۳-۲- سال ۲۰۱۰ میلادی
- ۲۰۱..... ۵-۳-۱- شیعیان:
- ۲۰۱..... الف) ائتلاف ملی عراق:
- ۲۰۲..... ب) ائتلاف دولت قانون:
- ۲۰۲..... ج) ائتلاف وحدت عراق:
- ۲۰۲..... ۵-۳-۲- سنی‌ها:
- ۲۰۲..... الف) جبهه توافق عراق:
- ۲۰۳..... ب) لیست العراقیه:
- ۲۰۳..... ۵-۳-۲- کردها:
- ۲۰۳..... الف) ائتلاف کردستان عراق:
- ۲۰۳..... نتایج و درس‌ها و عبرت‌های انتخابات پارلمانی ۲۰۱۰ عراق:
- ۲۰۷..... ۵-۳-۳- سال ۲۰۱۴ میلادی
- ۲۰۷..... ۵-۳-۱- شیعیان و تغییر در ائتلاف‌ها
- ۲۰۹..... ۱) ائتلاف دولت قانون:
- ۲۰۹..... ۲) ائتلاف شهروند:
- ۲۰۹..... ۳) جریان صدر:
- ۲۱۰..... ۵-۳-۲- سنی‌ها از تحریم تا ائتلاف یکپارچه و انشقاق
- ۲۱۱..... ۱) ائتلاف متحدون
- ۲۱۱..... ۲) ائتلاف العربیه
- ۲۱۲..... ۳) ائتلاف الوطنیه
- ۲۱۲..... ۵-۳-۳- کردها و انتخابات پارلمانی عراق
- ۲۱۵..... جمع بندی

فصل ششم: ۲۱۹.....

آثار و چالش‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای، پس از دستیابی شیعیان

در قدرت سیاسی عراق ۲۱۹.....

۲۲۱..... ۶-۱- کشور ایران

۲۲۱.....	۱-۱-۶- تاریخچه روابط عراق- ایران
۲۲۳.....	۲-۱-۶- جمهوری اسلامی ایران و اهداف و استراتژی‌هایش در عراق
۲۲۴.....	۳-۱-۶- نحوه تعامل میان ایران و شیعیان عراق
۲۲۶.....	۴-۱-۶- چگونگی رابطه و تعامل احزاب شیعی عراق و جمهوری اسلامی ایران
۲۲۷.....	۵-۱-۶- پیامدهای عراق شیعی بر منافع و امنیت ملی ایران
۲۲۷.....	۱-۵-۱-۶- پیامدهای مثبت
۲۲۷.....	الف) سرنوشتی بزرگ‌ترین دشمن منطقه‌ای ایران
۲۲۷.....	ب) حضور متحدان ایران در حکومت عراق و خروج ایران و آیین شیعه از تنهایی منطقه‌ای
۲۲۸.....	ج) فرصت‌های اقتصادی
۲۲۸.....	۲-۵-۱-۶- پیامدهای منفی
۲۲۸.....	الف) رونق دوباره حوزه نجف و تهدید جایگاه حوزه قم
۲۲۸.....	ب) تقویت دیدگاه میانه‌رو حکومت شیعه (سنت نجف) و تهدید جایگاه و مشروعیت دیدگاه ایرانی حکومت شیعه (سنت قم)
۲۲۹.....	ج) بازگشت ناسیونالیسم عراقی و پیروزی شیعیان سکولار
۲۳۱.....	د) تثبیت ساختار فدرالیسم در عراق و پیامدهای آن بر ثبات و یکپارچگی سرزمینی ایران
۲۳۱.....	ه) تهدید نظامی موجودیت «جمهوری اسلامی» ایران از سوی اشغال‌گران عراق (آمریکا)
۲۳۲.....	۲-۶- عربستان
۲۳۴.....	۱-۲-۶- عربستان سعودی؛ اهداف و استراتژی‌ها
۲۳۸.....	۱-۲-۶- القاعده
۲۳۸.....	۱-۱-۲-۶- القاعده و داعش دو روی یک سکه
۲۴۰.....	۲-۱-۲-۶- القاعده و عراق؛ اهداف و استراتژی‌ها
۲۴۲.....	۳-۱-۲-۶- القاعده در عراق
۲۴۲.....	۴-۱-۲-۶- القاعده در سوریه
۲۴۳.....	۵-۱-۲-۶- القاعده و آمریکا
۲۴۴.....	۲-۲-۶- داعش

۲۴۴	 پیشینه: ۱- ۲- ۲- ۶
۲۴۴	 ریشه‌یابی حوادث الایبار از سقوط رژیم صدام تا شکل‌گیری داعش ۲- ۲- ۲- ۶
۲۴۵	 وضعیت عمومی داعش عراق در حال حاضر: ۳- ۲- ۲- ۶
۲۴۶	 وضعیت عمومی داعش در سوریه ۴- ۲- ۲- ۶
۲۴۶	 نقش مرجعیت در اتفاقات اخیر داعش ۵- ۲- ۲- ۶
۲۴۷	 چشم‌انداز آتی داعش در عراق و سوریه ۶- ۲- ۲- ۶
۲۴۸	 ترکیه ۳- ۲- ۶
۲۴۹	 اهداف و استراتژی‌ها: ۱- ۳- ۲- ۶
۲۵۲	 آمریکا ۴- ۲- ۶
۲۵۲	 نگاهی به گذشته روابط دو کشور ۱- ۴- ۲- ۶
۲۵۳	 آمریکا: اهداف و استراتژی‌ها در عراق ۲- ۴- ۲- ۶
۲۵۴	 حمله آمریکا به عراق و پیامدهای نظامی - امنیتی آن ۳- ۴- ۲- ۶
۲۵۵	 قرارداد امنیتی عراق و آمریکا ۴- ۴- ۲- ۶
۲۵۷	 اهداف و استراتژی جدید حضور آمریکا در عراق ۴- ۴- ۲- ۶
۲۵۹	 جمع‌بندی:
۲۶۳	 نتیجه‌گیری:
۲۷۳	 منابع فارسی:
۲۷۹	 مقالات:
۲۸۲	 مطبوعات:
۲۸۳	 سایت‌ها و خبرگزاری‌ها:
۲۸۵	 ABSTRACT

مقدمه:

با سرنگونی رژیم صدام در آوریل ۲۰۰۳، عراق به دوران نوینی گام نهاد که مهم‌ترین ویژگی آن، به قدرت رسیدن شیعیان در این کشور است. این تحول، افزون بر تغییرات داخلی، تغییرات منطقه‌ای بسیاری با خود به همراه داشته است و در آینده هم خواهد داشت. در سطح داخلی، اکثریت شیعه، برای نخستین بار در تاریخ این سرزمین به جایگاه واقعی و شایسته خود در قدرت دست یافته‌اند و به همراه اقلیت کردی، رهبری سیاسی کشور را به دست گرفته‌اند؛ و در سطح خارجی، توازن منطقه‌ای سنتی با برتری همیشگی سنی‌ها فروپاشید و عرب‌های شیعه از انزوا و تنهایی خود بیرون آمدند. پرسش اصلی این پژوهش این هست که نقش و جایگاه شیعیان در ساختار سیاسی آینده عراق چه می‌باشد و آثار و چالش‌های آن در سطح داخلی منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای چه خواهد بود. و فرضیه این پژوهش مطرح می‌سازد که شیعیان در فضای جدید سیاسی عراق به مهم‌ترین گروه سیاسی تبدیل شده و این امر تنش‌های داخلی و منطقه‌ای را تشدید نموده است.

شیعیان با توجه به داشتن اکثریت جمعیت (۶۰ درصدی)، و تأکید بر نظام پارلمانی و حکومت اکثریت و نقش کلیدی مرجعیت شیعه در ایجاد اتحاد میان شیعیان، ساختار نیرومند و نظامی گروه و حزب‌های باتجربه شیعه و تسلط جمعیتی و نظامی آن‌ها بر پایتخت و شهرهای مهم و بزرگ عراق به نفع شیعیان در ساختار آینده عراق و از سویی دیگر، این تحولات، پیامدهای مهمی

در موازنه قدرت در منطقه و همسایگان عراق. نقش بسیار مهمی خواهند داشت.

این پژوهش سعی داشته است به بررسی گذشته و آینده شیعیان عراق به ویژه جایگاه آینده آنان در ساختار قدرت کشور عراق می‌پردازد. این پژوهش همچنین سعی دارد تا پیامدهای این دگرگونی را بر کشورهای منطقه بررسی کند. تحقیقات بیشتر به خصوص حوادث اخیر داعش نیاز به سفر میدانی و پژوهشگرانی که در آینده و در پایان نامه های دیگر به آن پاسخ خواهند داد.

عربستان از ابتدای سقوط صدام تاکنون به ویژه پس از به قدرت رسیدن شیعیان تلاش کرده سنی‌ها را جذب کند و اگر دولت عراق با عربستان همراهی کند با آن دولت همکاری خواهد کرد. به نظر می‌رسد عربستان، همراهی خود با شرایط سیاسی جدید را منوط به افزایش نقش و بهبود جایگاه سنی‌های عراق نموده است. به همان میزانی که در داخل عراق بین نیروهای سیاسی در مورد نحوه تقسیم قدرت تفاهم ایجاد گردد و سنی‌ها به جایگاه سابق خود در هرم قدرت نزدیک شوند؛ عربستان از ساختار جدید سیاسی در عراق حمایت خواهد کرد.

عربستان آرایش جدید سیاسی در عراق را نمی‌پذیرد و ایران نیز فرصت به‌دست‌آمده را برای ارتقاء و تقویت جایگاه منطقه‌ای مناسب می‌داند. دو نگرانی و دغدغه پادشاهی سعودی همچنان باقی است، نفوذ منطقه‌ای ایران در خاورمیانه و احتمال تحت تأثیر قرار گرفتن شیعیان تحت تبعیض عربستان از تحولات و موفقیت‌های شیعیان. به همین دلیل عربستان از طریق گروه‌های نیابتی مانند القاعده و داعش و حمایت اطلاعاتی و مالی جهت قدرت گرفتن شیعیان و ناکارآمدی دولت شیعی نوری مالکی و جلوگیری از قدرت ایران در

عراق فعالیت می‌کند که هجوم داعش به شمال و غرب عراق را می‌توان در این راستا مطالعه نمود.

ایران با ترکیه زمینه‌های مساعدی جهت همکاری در صحنه عراق دارند. هر دو کشور نسبت به تجزیه عراق حساسیت دارند و مخالف حضور اسرائیل در شمال عراق جهت تهییج اکراد به استقلال طلبی می‌باشند. هر دو خواستار ثبات داخلی عراق بوده و به دنبال تقویت دولت مرکزی عراق‌اند. نسبت به حضور آمریکا و احتمال تجزیه آن در درازمدت بدبین‌اند. اما ترکیه از طرف دیگر از افزایش نقش ایران در عراق، رشد بنیادگرایی که مسبب آن را تهران می‌داند، انتقال خطوط انتقال نفت از کریدور شمال عراق به جنوب این کشور و انتقال آن از طریق ایران، قدرت‌گیری شیعیان در ساخت سیاسی بغداد، فعالیت‌های اقتصادی، عمرانی ایران در عراق جدید ناراضی است. لذا ایران بایستی با درک همه موارد، با ترکیه بنابر تعاملی سازنده در صحنه عراق داشته باشد. ترکیه امروز به عنوان یک همسایه با بیشترین نقش تجاری در تجارت خارجی ایران (در سطح منطقه) و معادلات سیاسی بین‌المللی دوست و رقیبی قابل‌اتکا است. بنابراین ایران بایستی بتواند از مخالفت‌های ترکیه با حضور اسرائیل در شمال عراق، جهت فشار بر آن استفاده نماید. و همکاری طرفین برای جلوگیری از استقلال کردستان، ضعف عراق و تجزیه‌ی این کشور جلوگیری گردد و بنا در عراق بر تعامل و استفاده از حداکثر ظرفیت‌ها جهت تکمیل همکاری‌های منطقه‌ای باشد.

ایران حساس و تأثیرگذار نیست. عراق در حال حاضر برای ایران هم فرصت و هم تهدید به شمار می‌آید و رفتار بازیگران دو کشور در چگونگی این وضعیت نقش به‌سزایی دارد. چنانچه هر کدام از دو طرف به زیاده‌خواهی‌های گذشته روی آورد، تحولات اخیر نه تنها فرصت به شمار نمی‌رود، بلکه تهدیدی

۲۴ ✦ شیعیان عراق پس از ۲۰۰۳ م

به تهدیدهای گذشته نیز افزوده می‌شود. از این رو، نوع رفتار بازیگران به ویژه ایران در این دوران ناامنی در عراق و نیاز این کشور به امنیت و ثبات در این زمینه و در آینده روابط دو کشور، مهم ارزیابی می‌شود.

www.ketab.ir